

Theater Na de Dam
Atelier

DE GETUIGEN VAN HEYDRICH

Thema's: Concentratiekamp, Deportatie, Holocaust, Jodenvervolging, Onderduiken, Soldaten, Verraad, Verzet

Locatie: Praag, Tsjechië

Door: Tamara Pomoriški

Dit verhaal is gebaseerd op de levens van meneer Ebr, mevrouw Vovsová, meneer Aleš en meneer Skleničková – vier ouderen uit Praag, Tsjechië. Zij zijn alle vier op hun eigen manier getuige van de ‘Heydrichade’: de periode waarin *Reinhard Heydrich** Reichsprotector was tijdens het naziregime van Duitsland. Heydrich was een nazikopstuk met een ‘ijzeren hart’, die gevreesd werd en ook bekend stond als ‘de slager van Praag’. Hij was tijdens *de Wannsee Conferentie** één van de bedenkers van de uiteindelijke genocide op het Joodse volk. Heydrich kwam tijdens een door Engeland geplande aanslag, genaamd Operatie Anthropoid, om het leven. Deze aanslag leidde tot een aantal grote wraakacties van de nazi’s, onder andere op het kleine dorpje *Lidice**, waar bijna alle mannen, vrouwen en kinderen werden vermoord.

TIP: Onderstaande verhalen zijn aangrijpend en komen het beste tot hun recht als je de achtergrondinformatie kent. We raden daarom aan om bovenstaande begrippen goed door te lezen en eventueel te bespreken, voordat je met deze tekst aan de slag gaat

TIP: De personages in dit verhaal vertellen elk het begin van hun eigen verhaal. Door je in deze geschiedenis te verdiepen, kun je als je wil de verhalen met je eigen fantasie uitbreiden

PERSONAGES VRATISLAV (zoon van de zus van één van de parachutisten)
HELENA (werkte in het kasteel waar Heydrich verbleef)

PAVEL (zoon van één van de, na de aanslag vermoorde, geestelijken)
JAROSLAVA (inwoner van het verbrande Lidice)

VRATISLAV Dus...
Je wil weten wat ik nog weet van mijn oom
Je wil weten wat ik me herinner
Hoe het is om 'de neef van' te zijn

Er staan vier stoelen, elke stoel is verlicht. Verder is de ruimte halfdonker. Bij elke stoel staan een paar objecten die met het verhaal te maken hebben: een stapel boeken bij VRATISLAV, een schep en andere tuinspullen bij HELENA, een foto bij PAVEL en een kanten zakdoekje bij JAROSLAVA. Je kunt zelf bedenken of je de ruimte hetzelfde vormgeeft, of dat je je eigen draai geeft aan de tekst. De verhalen kunnen worden uitgebreid aan de hand van de geschiedenis, te lezen via de begrippen bovenaan deze tekst

Stilte. Hij legt de stapel boeken op een andere volgorde, heel nauwkeurig

VRATISLAV Je komt uit Praag, neem ik aan?
Nou, dan ken je de verhalen
Ik praat liever over boeken dan over wat geweest is
Ja, in mei denk ik er elk jaar even aan terug
Als een soort verjaardag
En ik heb een boek geschreven,
daar staat een stukje in over mijn oom,
maar niet al teveel
Het is niet mijn schuld, wat er gebeurd is
En het is niet mijn heldendaad
Snap je?
Ik bedoel, begrijp me niet verkeerd...
Ik kan er met veel respect over praten
Maar echt, ik sta er ver vanaf
Te ver

Lichtwissel, de aandacht gaat naar HELENA

HELENA Ik ben geboren op 12 februari 1926
De eerste vier jaar van mijn leven woonden we in Praag
Toen werd ik ziek en adviseerde de dokter ons om naar buiten te
gaan
– de stad uit
Dus we vertrokken, mijn ouders huurden een huis op het platteland
En toen werd het oorlog en zaten we daar
Midden in het gebied waar alles zou gebeuren

Stilte. Ze speelt met het schepje

HELENA Op een dag kwam er een vrouw naar ons toe
“Wat doet Helena?”, vroeg ze
Of ik een baantje nodig had
Ze nam me mee naar een kasteel, een prachtig gebouw,
het leek wel Engeland
En de tuin eromheen...
Ik had nog nooit zoiets gezien
Daar werken was een droom
Ik bedoel, totdat hij kwam
Toen veranderde alles
Maar ja, dat kon ik toen natuurlijk nog niet weten

Lichtwissel, de aandacht gaat naar ALEŠ

ALEŠ Ik ben geestelijke, net als mijn vader vroeger
En net als hij dien ik de orthodoxe kerk
Het maakt me trots om in zijn schoenen te staan
En nee, ik ben niet bang dat mij hetzelfde overkomt
Zulke dingen gebeuren maar één keer
Daar mag je tenminste vanuit gaan

Stilte

ALEŠ In 1940 mocht ik voor het eerst naar school,
maar niet lang daarna begon de Heydrichade en zat ik weer thuis
Ik had toen eigenlijk niet zo door wat er allemaal gebeurde
Tot ze begonnen met het arresteren van de geestelijken, één voor
één
Een collega van mijn vader werd gemarteld
Maar dat hoorde ik veel later pas
Op een dag zat ik te lezen, toen mijn broertje begon te schreeuwen
“Snel, naar het raam!”
Wat ik toen zag, zal ik nooit vergeten
Mijn vader werd weggevoerd, alsof hij een dief was en geen priester
Hij hield zijn rug recht en keek niet om
Ik heb hem daarna nooit meer gezien

Lichtwissel, de aandacht gaat naar JAROSLAVA

JAROSLAVA Ik ben geboren in maart, en dat heeft mijn leven gered
Mijn vriendinnen waren van september en november
Dus toen zij al zestien waren, moest ik dat nog worden

Stilte

JAROSLAVA Ik zag er jong uit ook, voor mijn leeftijd
Dat hielp ook mee, denk ik

Stilte

JAROSLAVA Mijn vriendinnen en ik waren kinderen nog
Ik bedoel, als je vijftien of zestien bent voel je je misschien heel oud
Maar eigenlijk waren we nog zo jong

Stilte

JAROSLAVA Na de aanslag op Heydrich wilde Hitler wraak
“Zorg dat jullie door bloed waden”, beval hij zijn troepen
De daders moesten worden gevonden en wij moesten worden
gestraft
Wij, dat waren de inwoners van Lidice
Het stadje dat Hitlers troepen uitkozen als centrum van hun haat
Omdat we duidelijk hadden gemaakt dat we de bezetter niet
moesten
Omdat ze dachten dat wij de daders verborgen hielden
Of gewoon, omdat ze ons stadje uitkozen, een stip op de kaart
Bij ons zou het gebeuren

Stilte

JAROSLAVA Ze begonnen met de mannen en de vrouwen
Mannen en vrouwen, dat was iedereen boven de zestien
Mijn vriendinnen dus
Zij werden met de eerste groep weggevoerd
Maar ik ben geboren in maart, en dat heeft mijn leven gered
Want ik moest nog zestien worden
Dus hoorde ik bij de kinderen die ze wegvoerden, de kampen in
Bijna niemand heeft het overleefd, maar ik dus wel
Mijn leeftijd heeft mijn leven gered
Maar of ik echt gered ben, nee
Als je zoiets meemaakt, ben je niet te redden
Niet meer

In januari 2021 speelde de voorstelling *We are the memory III (Wij zijn de herinnering III)* in Praag (regie: Tamara Pomoriški – productiehuis: Post Bellum). De voorstelling speelde in het Nationaal Monument van de Helden van de Heydrichaanse Terreur – een tempel die herinnert aan de slachtoffers van het regime van Reinhard Heydrich.

* **Reinhard Heydrich:** Heydrich was een Duits nazileider. Hij klom op in het militaire regime en groeide uit tot de oprichter en leider van de SD, de Sicherheitsdienst, waarmee elke Duitse burger in de gaten kon worden gehouden. Heydrich werd gezien als voorbeeld voor het Arische ‘ras’: hij was lang, blond en atletisch. En hij had, in Hitlers woorden, een ‘ijzeren hart’. Daarom werd hij gevreesd, ook in Tsjechië, waar hij in 1941 werd aangesteld als Reichsprotector van Tsjechië – dat toen door Hitler ‘Protectoraat Bohemen en Moravië’ werd genoemd. Heydrich was de rechterhand van Heinrich Himmler, leider van de SS. Voor de Geallieerden was het duidelijk dat Heydrich het brein van Himmler was, en dat hij moest worden uitgeschakeld. Dus werd er een aanslag op zijn leven voorbereid, middels Operatie Antrophoid. Op 28 december 1941 landden 7 Tsjechische en Slowaakse soldaten, die in Engeland door het Britse leger getraind waren met een parachutesprong in Praag. Zij verscholen zich bij verschillende mensen die aan het verzet gelieerd waren en probeerden al twee keer om Heydrich om te

brengen, maar beide aanslagen mislukten. Op 27 mei 1942 pleegden Jozef Gabčík en Jan Kubiš de uiteindelijke aanslag. Heydrich liet zich altijd in een open auto vervoeren, omdat hij duidelijk wilde maken dat hij niets te vrezen had van het Tsjechische volk. Gabčík wachtte hem op in een bocht en wilde hem neerschieten, maar zijn wapen weigerde. Op dat moment gooide Kubiš een granaat onder de auto. Heydrich was slechts lichtgewond, maar overleed een paar dagen later toch (op 4 juni 1942). Gabčík en Kubiš vluchtten na de aanslag en verschuilden zich in de Heilige-Cyrellus en Heilige Methodiuskerk. Hun locatie werd verraden door één van de andere parachutisten. Op 18 juni 1942 werden zij door een grote groep Duitse soldaten aangevallen. Een aantal uur wisten ze stand te houden, maar uiteindelijk zagen ze zich genoodzaakt om zelfmoord te plegen, omdat ze wisten dat de soldaten binnen zouden vallen. In de kerk in Praag staat het Nationaal Monument van de Helden van de Heydrichaanse Terreur. Hier worden Gabčík en Kubiš, net als de andere parachutisten, de vele Tsjechische burgers gelieerd aan het verzet en de geestelijken die betrokken waren bij de onderduik van de aanslagplegers, geëerd en herdacht. Het monument is er ook voor de vele slachtoffers die vielen tijdens de periode waarin Heydrich aan de macht was. Meer weten over Reinhard Heydrich? Lees dan het boek 'Himmlers hersens heten Heydrich (HhhH)', geschreven door Laurent Binet. Deze bestseller is grotendeels op feiten gebaseerd en hier en daar met fictie aangevuld. Gebaseerd op het boek is in 2017 ook een gelijknamige serie uitgebracht door de VPRO, terug te kijken op NPO: https://www.npostart.nl/himmlers-hersens-heten-heydrich/VPWON_1267269.

* **de Wannsee Conferentie:** Op 20 januari 1942 kwamen 15 hoge officieren samen in een villa aan de Wannsee, een groot meer in een buitenwijk van Berlijn. Het doel van de samenkomst: een oplossing voor het 'Jodenvraagstuk'. Een belangrijk doel van de nazi's was het doen verdwijnen van de 11 miljoen Europese Joden. Eerst dachten de nazi's dat ze de Joden konden laten emigreren, maar vanwege de oorlogsomstandigheden bleek dat niet langer mogelijk. Het doodschieten van Joden werd door Duitse soldaten als traumatisch ervaren en het ging niet snel genoeg. Er moest dus een 'passende oplossing' worden bedacht. Dat gebeurde tijdens de Wannsee Conferentie. Tijdens de bijeenkomst werd - zo weten we uit teruggevonden documenten en notulen - in ambtelijke taal gepraat; het gaat over 'evacuaties' van Joden en het zoeken van een 'passende behandeling'. Maar de werkelijkheid was vele malen gruwelijker: tijdens deze bijeenkomst werd de genocide middels vergassing uitgedacht. Spil in dit verhaal is Reinhard Heydrich, die - samen met Adolf Eichmann, die de logistieke kant voor zijn rekening nam - het plan voor de massamoord had uitgedacht en aan de anderen voorstelde. Na de Wannsee Conferentie, die slechts twee uur duurde, was het lot voor de vele Europese Joden bezegeld. Meer weten? In 2022 is een Duitse speelfilm uitgekomen, Die Wannsee Konferenz.

* **Lidice:** Na de dood van Reinhard Heydrich eiste Hitler wraak. Hij beval dat Tsjechië 'in bloed moest baden'. De nazi's verwoestten het dorp Lidice. Alle mannen en vrouwen werden neergeschoten of naar kampen afgevoerd. De kinderen werden ook naar kampen afgevoerd, waar zij nagenoeg allemaal werden vergast. In totaal werden 340 mensen uit Lidice uit wraak vermoord door de nazi's (192 mannen, 60 vrouwen en 88 kinderen). Tegenwoordig is er een zeer indrukwekkend herdenkingsmonument te bezoeken, genaamd 'De kinderen van Lidice'.